

„Gazeta” iese în ziua-care di.
Abonamente pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 12 fl., pe șase luni
6 fl., pe trei luni 3 fl.
N-rii de Duminică 2 fl. pe an.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 40 franci, pe șase
luni 20 fr., pe trei luni 10 fr.
N-rii de Duminică 8 franci.
Se primumără la toate oficiile
poștale din țară și din afară
și la dd. colectori.
Abonamentul pentru Brașov
a administrațiunea, piața mare,
Târgul Inului Nr. 30 etagiul
1.: pe un an 10 fl., pe șase
luni 5 fl., pe trei luni 2 fl. 50 cr.
Cu dusul în casă: Pe un an
12 fl., pe 6 luni 6 fl., pe trei luni
3 fl. Ună exemplară 5 cr. v. a.
său 15 bani. Atâtă abonamen-
tele cât și inserțiunile sunt
a se plăti înainte.

Procesul Memorandului.

(Raportul special al „Gaz. Trans.”)

CLUȘIU, 10 Mai n. 1894.

Sedința IV, dela 10 Mai n.

(Urmare).

Basiliu Rațiu: Înainte de ce ar răspunde la întrebările puse de președinte, cere să i-se permită a face unele observări privitoare la numele d-sale, care e grecesc și adoptat în limba română, nume, care nu se poate schimba. Numele nu-i este *László*, ci *Basiliu*. De-altmintearea sa alătură întru toate la declarațiunile făcute de consoții săi acușati privitor la dreptul de limbă. S'a născut în Căpâlna-inferioară, de 57 ani, gr. cat., celibe, vicar foraneu în Făgăraș. La întrebarea, dacă a fost pedepsit, nu răspunde.

Apărător Francisc Hossu-Longin: Pe baza § 54 din procedura de presă face excepțiune, în interesul clientului său, contra întrebării din urmă, întrebare, care n'are basă nici legală, nici îndreptățită, ba în unele privințe vatămă chiar prestigiul și persoana clientului său. Se alătură și se declară solidar cu casurile de nulitate, anunțate de ceilalți apărători.

Gerasim Domide: Înainte de ce ar răspunde la întrebările puse, declară, că primește de ale sale toate motivele și considerațiunile făcute în ședința permergătoare de către acușati; asemenea și la cazul de nulitate. S'a născut în Rodna-veche, de 38 ani, gr. cat., văduv, preot, locuiește în Rodna-veche, avere n'are, ci numai muncă. La întrebare, dacă a fost pedepsit, nu răspunde.

Apărător Liviu Moldovan: se alătură în privința acesta la declarațiunile, ce-au permers în această cesțiune.

Nicolae Roman: cedeză cuvântul apărătorului său.

Președintele: insistă să se declare el mai întâiu:

N. Roman: După ce până acum am fost restrins în libertatea personală, n'am putut veni în atingere cu apărătorul meu. Mă rog deci a se da voie apărătorului meu să facă câteva declarațiuni privitoare la națională.

Președintele: refuză a da ascultare apărătorului.

N. Roman: s'a născut în Bükös, de 27 ani, gr. or., necăsătorit, ocupația de prezent „m. kir. államfogy”.

Președintele: Pentru espresia din urmă te îndrumez la ordine. Cu ce te ocupi de altfel?

N. Roman: sunt contabil în Bistrița, imi fac osenda în Seghedin dela 1 Noemvre 1893.

Apărător Al. Hossu: On. tribunal! Voesc să constat, că în urma enunțațiunei presidiale, nici unui apărător nu i s'a permis a vorbi, când s'a luat naționalul clientului său. Observă însă, că libertatea clientului meu s'a enunțat numai după- ce s'a constituit curtea cu ju-

rați și numai după- ce s'a adus hotărârea tribunalului...

Președintele: În virtutea dreptului meu de președinte.

Ap. Al. Hossu: Bine, dăr numai în decursul ședinței de ieri. Înainte de aceea nu s'a făcut amintire despre așa ceva, prin urmare clientul meu a fost restrins în libertatea sa personală. Din cauza acesta anunț casu de nulitate și mă folosesc de dreptul de recusare față cu juriul întreg.

Președintele: Față de jurați n'ai drept de excepțiune. Acușatul a fost liber în prima și a pertractării, a putut dără să vină în atingere liber cu apărătorul său. *Îți denegă dreptul de recusare față cu jurați.*

Ap. Al. Hossu: susține dreptul de recusare.

Președintele: Dacă nu te conformezi îndrumării mele, atunci nu respectez oficiul meu.

Ap. Al. Hossu: Anunț casu de nulitate.

Președintele: Tribunalul pedepsește cu 50 fl. pe d-lu apărător, pentru că nu se supune îndrumărilor sale. **Pedepsa se plătește numai decâtu procurorului.**

Dr. Stefanovic: vorbesce contra restringerei dreptului de apărare.

Acușatul Ion Duma: Înainte de a răspunde la întrebările obișnuite, se alătură la declarațiunile consoților săi. S'a născut în Săcalu, de 32 ani, gr. or., căsătorit, preot și capelan castrens în rezervă la reg. de liniă 62, locuiește în Săcalu, n'are avere. La întrebarea, dacă a fost pedepsit, nu răspunde.

Ap. C. Brediceanu: Sunt într'o stare curiosă, căci atără dela președinte, când pot să vorbesc. Eu exercitez funcția de avocat de 20 de ani în Timișora, Arad, Budapesta și adî în Lugosi, dăr v'o mărturisesc, că asta încă nu mi-s'a întemplat decât în Clușiu. E chiar în interesul apărărei, ca apărătorul să vorbească, când simte, că e necesitate și trebuie să i-se dea dreptul de-a vorbi (Aprobări în partea română).

Președintele: pretinde, ca cei ce au aprobat, să se declare. Să ridică Faynor, Moldovan și Petroviciu. Toți acușatii și apărătorii declară de a lor aprobarea.

C. Brediceanu: Față cu instituția talmaciului, tribunalul s'a pus pe acel punct de vedere, că limba judecătorilor de stat și exclusiv cea maghiară. Asta nu se referese și la procedura penală. La instituția curții cu jurați, tribunalul numai conduce pertractarea. Provoacă-se la legea de naționalitate, **tribunalul nu ține cont de gravaminele acușătorilor fiindcă limba protocolară a tribunalului din Clușiu este cea maghiară.** Tribunalul însă își uită, că competența Curții cu jurați din Clușiu nu se estinde asupra comitatului Coșocnei; afară de acesta limba protocolară a comitatului Coșocnei este limba română, și despre acesta am informațiuni positive. *Cu privire la împrejurarea, care limbă se aplică,*

n'are să dispună Curtea cu jurați. § 44 din procedura de presă țice, că e de lipsă, ca jurații, în decursul ședinței, să țină mereu în evidență pe acușati, ei sunt dator a observa ce influență au asupra lor doveștile aduse. Când legea dispune, ca jurații să-și ia convingerile și judecata din imediata impresiune, întrebă din ce ar pută jurații să-și ia această impresiune nemijlocită, decât ei nu se pot înțelege cu acușatii? Alu doilea, decât aici este eschisă impresia nemijlocită și decât jurații nu pot să-și primescă convingeri imediate nici la punerea întrebărilor, nici la predarea apărărei, atunci domnii jurați nu aduc verdictu pe basa priceperii nemijlocite, ci numai din espunerile procurorului. Mă alătură la cele espuse de consoții mei apărători.

Acușatul Dionisiu Roman: Înainte de a răspunde la întrebările puse, ține a constata, că a căpătat dela judele de instrucțiune o citațiune, ca martor în care îl numesc *Dionis Roman*. În altă citațiune i-se spunea *Roman Dănes*, lucru ce a provenit din pricina nesciinței talmaciului. Din motivul acesta se alătură la excepțiunile consoților lui față de talmaci. S'a născut în Ațel, de 53 ani, gr. or., căsătorit, până mai deunăci funcționar de tribunal, adî însă concepist advocat în Mediaș, unde și locuiește.

Apărător G. Ilea: Ridică excepțiune contra întrebării despre copii.

Președintele: Intrebarea acesta nu i-s'a pus.

Dr. G. Ilea: Celorlalți acușati însă da, și astfel interogatoru nu s'a făcut într'o formă. Susține cazul de nulitate, pentru- că judecătoria nu comunică cu acușatii în limba lor maternă nemijlocit, deși acesta este un postulat legal, fiind dispus prin lege, ca tribunalul să facă interogatoru în limba maternă a acușatului. Regretu, că trebuie să v'o spun, că am cetit erî în foile maghiare, că exercitarea acestui drept al nostru este „agitare”. Noi, on. tribunal, nu vrem să facem obstrucțiune cu apărarea noastră, ci vrem să ne apărăm dreptul față cu puterea.

Președintele: Aici nu stă față în față dreptul cu puterea; aici lucrează un tribunal în cercul său de competență. Rogu a Vă reține dăr dela astfel de espresii.

Dr. G. Ilea: Noi ne provocăm la legi. Noi avem drepturi, tribunalul are puterea de-a hotărî asupra postulatelor noastre. Așa-dără nu este desconsiderare față de tribunal, când țicu și repetu, că *dreptul stă față n față cu puterea.*

Președintele: Da, în sensul acesta e corect.

Dr. G. Ilea: Dreptul referitor la limba maternă este un drept sfânt și însemnat, pe care noi nu-lu jertfim. Nu vreu să desvoltu mai departe această întrebare, ci accentuez numai cuvintele de aur ale unui scriitor român, adică: *„Iubiți-vă limba mai pe susu de toate; iubiți-o*

mai tare decâtu pe voi înși-vă, însă așa să-o iubiți, că decâtu odată cu toți ar trebui să muriți, din iubirea de limbă să apară schințea, care se fid în stare a deștepta încă odată viață în voi.”

Talmaciul interpretăză forțe falsu.

Acus. Ioan Muntean: Nu poate vorbi tare, căci e bolnav. Cere dela președinte să-i facă interogatoriu românesc. (Președintele refuză.) Acușatul se alătură apoi la protectările față de neadmiterea folosirii limbei materne. S'a născut în Hațegu, de 49 ani, gr. or. de religione română, căsătorit, are copii, avere n'are, ocupația la o bancă română, locuiește în Hațegu.

Ap. Simeon Damian: Dintre întrebările puse clientului meu, excepționez întrebarea referitoare la starea familiară. L'atî întrebătu, decât e căsătorit? Constatez față cu acesta, că §. 54 din procedura de presă înșira taxative acele întrebări, cari pot să fiă puse acușatoru în cauze de presă. Afară de acestea, nu este permis a se pune și alte întrebări. Întrebările provădute în procedura de presă sunt următoarele: Numele și conumele, locul nașterii, starea — **er nu și starea familiară și etatea.** Această dispozițiune normativă a legii are legis ratio a ei deosebită, care se cuprinde în aceea, că după- ce domnii jurați sunt chemați a aduce verdictu în cauzele, ce le stau înainte, după conștiința lor, numai pe lângă cumpanirea motivelor acusei și apărărei, astfel ori ce alte întrebări puse de tribunal ar înșința pe domnii jurați. Bazei acestei rațiuni i-se da espresione în § 75 din norma procedurii de presă.

Președintele: Atrag atențiunea d-lui apărător la împrejurarea, că și tribunalul are înșința în ceea ce privește culpabilitatea. Tribunalul are datoria de a-și lua informațiuni cu privire la acele împrejurări, cari influențază la măsurarea pedepsii.

Simeon Damian: Acesta stă în contradicțiune cu dispozițiunile legii, fiind- că tribunalul nu este chemat, decâtu a măsura pedepsa. Cu privire la acesta ne dau deslușiri scrierile. Și fiind- că întrebările din cesțiune s'au pus, anunț casu de nulitate.

Sfârșindu-se luarea naționalelor, președintele constată, că au fost ascultați toți acușatii. Înainte de ce s'ar ceti actul de acușatiune, **provocă pe acușati să se pronunțe asupra amânării pertractării.**

Ac. Dr. I. Rațiu: cedeză cuvântul apărătorului.

Ap. Dr. A. Francu: (vorbesce in cetu): Constată, că apărarea a fost restrinsă.

Președintele: Doresc amânarea? Da, ori ba?

Dr. A. Francu: Nu doresc.

Ac. G. P. Bădesci: lasă să răspundă apărătorul.

Acesta nu dorește amânarea.

Ac. V. Lucaciu: După- ce aici nu ne putem valida nici un drept, mergă și asta după celelalte.

Președintele: pentru expresiunea acésta îl îndruméză la ordine.

Dr. Stefanovici: Apărătorii și acușaii nu sunt siguri în libertatea lor personală. Afară de acésta constat, că ieri, **viéta clientului meu a fost în pericol.** În astfel de împrejurări, nu se póte continua pertractarea fără preocupatiune. Dcă însă tribunalul gândesce, că se póte, atunci eu nu cerú amânarea ei. Să hotărăscă tribunalul.

Ac. D. Comsa: nu cere amânarea.

Ac. S. Albini: nu doresce amânarea.

Ac. N. Cristea: nu doresce.

Ac. P. Barbu: renunță la dreptul de a cere.

Dr. Gavrilla: Amânarea pertractării o incredințez și eu tribunalului. Constat însă, că libertatea apărării este restrinsă și independența ei influențată. **E imposibil să se pertracta în acest oraș.** Apărarea e eschisă de lumea din afară. **Telegramele noastre nu se trimit, ni se refuză după 24 ore.** Cei ce aparțin nouă, nu știu ce se întâmplă cu noi aici, **căci suntem într'o adevărată stare de asediu.** Am mers la tribunal și acolo mi-s'a cerut licență. **Mi-au cerut pasaport mie,** avocat din Ungaria, domni din Clușiu. *In sala de pertractare suntem ținuti mereu între baionete. Gendarmeria a privit chiar și în notițele mele.* Mi-ar plăce să știu, că d-lu polițaiu, care stă lângă jurați și pe care n'am onore să-l cunoșc, de ce stă acolo și de ce discută cu ei?

Președintele: Nu se ține de obiectul pertractării.

Dr. Gavrilla: *E o stare rușinosă acésta, cum numai în Ungaria se pomenesce.* Astfel nu putem pertracta.

Ac. I. Coroianu: După atâtea incorectități și acateri dela lege, nu pot ști decât mai e cu scopul a se continua pertractarea.

Ac. Rubin Patita: Pune că mergend pe stradă, a fost oprit pe stradă de nise tineri maghiari, cari steteau lanț și nu l-au lăsat să treacă spre locuință. Dinaintea otelului „Hungaria”, un polițaiu i-a pus baioneta în spate, și dcă nu se întorcea, l'ar fi străpuns. Tinerii maghiari l'au huițuit și scuipat. Un polițaiu nici nu l'a lăsat să se esplice. Asta este libertatea noastră în Clușiu. În astfel de împrejurări, lasă să judece tribunalul, dcă se mai póte continua pertractarea.

Ceilalți acușai și apărători, de asemenea și procurorul, declarând, că cerú amânarea, tribunalul se retrage și după o consultare de aproape 1 oră reintră, și notarul citește hotărârea, *de-a nu se amana pertractarea.*

În motivarea hotărârii tribunalului, cuprindându-se nise expresuni vătămătoare față de atitudinea țeranilor români cu ocazia procesului, afară pe strade, se incinge o discuțiune foarte înfocată, care pentru scurtimea timpului, nu v'o pot da în detalii. Constat însă, că motivarea tribunalului a fost combătută cu putere și cu efect de mare parte dintre acușai și apărători.

S'a sulevat apoi érași cestiunea talmaciului prin aceea, că juratul Gajzágó a cerut, ca traducerea să se facă totu din 20—20 cuvinte. La întrebarea acésta, întrebându fiind de președinte, procurorul a cerut, ca numai din ideia în ideia să se facă traducerea. Amândou cererile au fost vii combătute de Stefanovici, Lucaciu, Frâncu. Resultatul acestei discuțiuni a fost, că juratul Gajzágó și-a retras propunerea, cerend în schimb dela tribunal hotărârea, de-a nu se mai discuta asupra cestiunei cu talmaciul.

Continuându-se discuțiunea cu privire la motivarea hotărârii tribunalului, de-a nu se amana pertractarea,

acușaii combat și resping toți expresiunile, că țeranii români ar fi datu privilegiu la turburare și iritare. La fine cere cuvântu:

Apăr. Dr. A. Mureșianu: D-le președinte! Înainte de a vorbi în cestiunea privitoare la motivarea nulității anunțate din partea noastră, țin să adresez onorat tribunalul o întrebare de mare importanță, care privește pozițiunea mea de drept, ca apărător, și mai ales în ce privește dreptul de limbă. Ieri, când s'a început luarea naționalelor, d-lu președinte a enunțat, că până la terminarea interogatorului privitor la naționale, nu ne este permis de a vorbi despre altceva. Așa d-er numai acum sunt în pozițiune de a declara, că eu m'am folosit de dreptul meu de limbă, fără însă ca acésta să se constate în fața hotărârii contrare a tribunalului, hotărâre, pe care tribunalul o aduse în ședința primă.

Președintele: întrerupe pe vorbitor și rógă pe talmaci să interpreteze. Talmaciul interpretă foarte defectuos, apoi din nou începe să vorbescă:

Dr. A. Mureșianu (cu voce înaltă și cu accentu foarte viu): D-le președinte! Sunt în drept de a cere lămurire dela onoratul tribunal. Protestez contra observării, că prin acésta m'ași abate dela obiect. Eu nu voiesc, decât să constat, că există o hotărâre a tribunalului, prin care ni-se denegă nouă, apărătorilor, cari nu suntem advocați, dreptul de a ne folosi de limba noastră maternă. În fața acestei deciziuni ilegale, care până acum nu s'a retractat, imi iau voiă a întreba pe d-lu președinte, *că pe ce basă de drept stau eu aici,* și cerú cu insistență ca onoratul tribunal să ia o nouă deciziune în privința noastră, cari figurăm aici ca apărători, nefind însă advocați. La acésta mă îndemnă atât respectul, ce trebuie să-lu am ca apărător față cu deciziunea amintită a tribunalului, cât și respectul față cu legea sancționată, pe care imi bazez eu dreptul meu, de a mă folosi la apărare de limba mea maternă. (Sgomot între publicul maghiar asistent, vii aprobări din partea Românilor). În sfârșit cu hotărâre trebuie să vă declar, d-le președinte, că la acest drept sfânt și nealienabil, **la dreptul de a susține apărarea în limba mea maternă, eu nu voi renunța nici odată și nici într'o împrejurare.**

Tribunalul, vedându-se pus în fața unei dileme foarte grele, se vedea ajuns într'o mare încercătură. Căci una din două: sau el trebuia să insiste din nou asupra deciziunii luate, sau trebuia evident să și o retragă. A insistat însă din nou nu-i da mâna, pentru că în decursul pertractării, după ce a adus numita deciziune, el totuși a lăsat pe apărătorii neadvocați să vorbescă românește. Ear a-si retrage deciziunea afirmativă, ar fi însemnat, că și d-lu însuși o palmă. În fața acestei împrejurări, constatăm cu multă satisfacțiune, că **tribunalul a suferit un fiasco cumplit, pe care nu-lu va uita curend.**

Ce era să facă acum onoratul tribunal? Vedându-se prins cu ocazia mică, și-a luat refugiul la mijlocul ridicol de a declara prin graiul președintelui, că *ședința s'a închis.* Cu alte cuvinte: a tăiat-o la sănătoasă.

Urméză ședința a V, ținută azi, în care s'au pertractat lucruri de mare interes și despre care vă voi raporta mâne.

De-ocamdată însemnă, că apărătorii, vedându se absolutu restrinși în

dreptul de apărare. și-au depus toți mandatele și au părăsit în corpore sala de pertractare.

În urma acésta, președintele, la cererea acușatului *Dr. I. Rațiu,* a închis ședința la orele 11 $\frac{1}{2}$. Pentru ca acușai să se póta înțelege cu apărătorii lor, cu privire la poziția, ce trebuie să ia față de acésta situațiune neprevădută de ei.

Azi după prânz, apărătorii au conferență cu acușai pentru a hotărâ asupra amânării pertractărilor mai departe.

Lumea așteptă cu mare încordare ziua de mâne. Iritatiunea e la culme. Tribunalul opăritu grozavu prin autidinea energică a apărătorilor. Casul acesta este identic cu casul din procesul „Omladi nei”, când apărătorii încă și-au depus mandatele.

Mâne primiți raportu detaiat. Raportor.

Procesul Memorandului în dietă.

În ședința din 9 Maiu a camerei deputaților maghiari, înainte de a se începe desbaterea asupra obiectelor puse la ordinea zilei, luă cuvântu, după cum am amintit deja:

Deputatul **Sreter:** Elu duse între altele, că magnații rom. cat., gr. cat. și gr. or. se luptă cu puteri unite în contra proiectului căsătoriei civile. Să ne întrebăm, care este motivul acestei lupte? *Privirea noastră se îndreptă involuntar spre Clușiu,* unde preoțiunea română, care e condusă de preoții ortodocși, dăce prin vorbiri agitatore masele poporului spre Clușiu. La noi Români bat la pörta tribunalului fără a li-se întâmpla ceva. *În Clușiu se urzesc cabale și strigi în contra „națiunii”.* Acușaii și apărătorii lor lasă să fie sărbătoriți de masele poporului și pun la grea probă pe jurați, trăgându pertractarea, pentru că în timpul acesta se trimit, prin biroul lor de presă, sciri false în streinătate.

Noi nu putem suferi, ca străinătatea să fie falsu informată despre administrația și justiția noastră, să fim taxați de barbari și că asuprimă naționalitățile. Trebuie să nisuiim, ca străinătatea să afle adevărul, pentru ca să ne păstrăm încrederea amicilor și aliaților noștri.

Vorbitorul își ține de datorința sa, de a atrage atențiunea guvernului asupra acestui lucru. (Aprobări.)

Lokács Gyula: De ani de zile se agită în Transilvania în contra noastră, și Români nisuesc, să ne compromită în fața streinătății. Liga română a înființat în Clușiu un birou de presă, care răspandesc minciuni. În Clușiu sunt adunați mii de Români, se țin vorbiri fanatice. Agitatorii își dau aerul, că ei, mergend la Viena, au voit să aducă omagii Imperatului Austriei. Aceste sunt elemente, cari graviteză în afară, față de cari trebuie să se arate puterea statului maghiar. Astfel, **er nu prin concesii se resolvă cestiunea română.** Pentru aceste stări sunt responsabili antecesorii actualului guvern *cari facu concesii Românilor* (În vis — Red.) Póte agitatorii mai au și acum încă din banii de cortezie, dați de guvern pentru candidații săi.

Vorbitorul întreabă, dcă guvernul este în pozițiune de a informa streinătatea asupra adevăratei stări a lucrurilor? Densul se îndoesce de acésta. **Dcă guvernul va păși energic în contra machinațiilor din Ardeal, atunci întreaga națiune va fi cu el.** (Aprobări în stanga extremă).

Iohan Hock: descrie asemenea procedura biroului român de presă, față de care guvernul n'a luat până acum nici o măsură. *Subvențiunea biroului maghiar de presă a fost urcată la suma de 250 000 fl.* pentru ca să reprezente mai bine în streinătate interesele noastre naționale, d-er acestu birou este de o incapacitate comică. În acestu birou sunt veterani politici emeritați, cari scriu din punctu de vedere de partid.

Ugron Gabler: dice, că el și amici săi de repeți ori au atras atențiunea asupra pericolului, ce amenință integritatea țerii din partea Românilor, d-er bărbații de pe băncile partidei liberale, cari își dau un aer serios, tot-déuna s'au exprimat cu dispreț despre acésta cestiune.

Președintele: provocă pe Ugron la ordine.

Ugron: Pressa guvernamentală n'are altceva de lucru, decât a preamări guvernul. **Pentru ce permite guvernul atâtea lume la Clușiu, ca să sărbătorească pe acușai?**

Otto Hermann: dice despre întâmplările din Clușiu: „*Iam alios vidi ventos,* și cere trecerea la ordinea zilei.

Beöthy Akos: face responsabilu pe guvern pentru întâmplările din Clușiu, de ce nu e orientată. Acum permite a se terorisa jurații și judecătorii. Aceste uneltiri se urdesc din România. Guvernul trebuie să facă pași pe calea ministerului de esterne și să intervină în cestiunea acésta pe lângă guvernul român. (Aprobări în stanga.)

Ministrul-președinte Dr. Wekerle: contestă, că ar exista o legătură între camera magnaților și mișcarea română. Nu punem mare preț pe aceste agitațiuni și nu suntem convinși, că ar ascunde în sine un mare pericol; cu toate acestea am luat măsurile necesare. Am declarat, că **voi suprima mișcările prin mijloce legale și la cas și prin mijloce extraordinare.** Am aplicat mijlocele legale și póte tocmai procesul Memorandului este o dovadă că aplicăm fără nici o considerațiune mijlocele legale, ba în casuri, unde am aflat de lipsă și unde a trebuit să ne temem de adevărate pericole, am luat și măsuri de acelea, cari, în sensu strinsu luat, nu și au temei în constituțiunea noastră. Ca să nu mă provocu la altele, chiar în timpul din urmă, când au voit să țină adunări și întruniri mai mari în locuri de acelea, unde putea fi temere, că voru ave urmări periculoase, **ca de exemplu în Alba-Iulia,** noi nu am permis ținerea acestor meetinguri. (Aprobări)

În asemenea mod vom purcede tot-déuna când va fi de temutu un pericol; unde însă pericolu nu există, nu vom imi scurtăm pe locuitorii români în usarea drepturilor publice, garantate în lege. (Aprobări.)

Casul acesta este a se referi și la Clușiu. În Clușiu, după informațiunile mele atât oficiale, cât și private, au fost în ziua primă cam la 1500—1600 de Români veniți dinafară de Clușiu, cari au aclamat pe acușai. Omenii aceștia meetinguri n'au ținutu, ci odată au ținutu acolo o adunare și un acușat, ținend u vorbire, a întrebunțat póte expresiuni în contra legii pentru a căroru pedepsire însă nu vom întârzi de-a lua, pe câtu legea ne va permite, *dispozițiunile necesare.* Dintre diariștii streini, este numai unul, din partea unei foi italiene.

Iohan Hock: Unu studentu din Padua.

Al. Wekerle: Alți diariști streini nu sunt. Ce e dreptu, au înființat acolo un așa numit birou de presă, care a încercat să trimită telegrame. Oficiul telegrafic însă a suprimat telegramele tendențioase pe motivul, că *cei cari le-au dat nu și-au legitimat identitatea persoanei* (Sic!) Afară de aceea, am dispus, ca telegrame compromițore pentru statul maghiar să nu se trimită în streinătate.

Ministrul-președinte apără apoi biroulu unguresc de presă declarand, că *s'au luat măsuri de-a se trimite informațiuni diareloru din toate statele din Europa, chiar și din Italia, afară de unu singur stat.*

Cu privire la procesul Memorandului, duse ministrul, s'au luat încă înainte de începerea sa măsuri preventive. și adecă pressa streină a fost făcută atentă pe calea unui organu oficiosu, ca să nu dea credementu sciriloru neadeverate. Dcă în Clușiu se vor întâmpla escese, atunci voi dispune trimiterea miliției.

Ce privește adunările populare din România, unde se continuă acésta agitațiune, n'a întârziat nici ministrul de esterne, nici eu, să facem pași de lipsă. Nu trebuie însă

a se pune mare pondă pe singuraticile manifestări de simpatie și nici dela autoritățile române nu se pot pretinde alte dispoziții, decât acele, ce le poate lua un stat liber. Aceste însă le vom pretinde cu energie. (Aprobat).

Pressa germană

și

Procesul Memorandului.

Diarul berlinesu „Kreuz-Zeitung” aduce următorul articol de forță mare importanță cu privire la procesul Memorandului, la născerea și tendințele lui:

„In timpul din urmă s'au întentat procese politice sub diferite preteste contra aprăpate a o sulade cetățenii români. Tote aceste procese se pertractează în Clușiu, înaintea unei curți cu jurați, constătătoare exclusiv din Maghiari. Nu-și poate face omul închipuire despre înverșunarea, ce domnesce în poporul român în urma acestor persecuții în adevăr infinite. Și pentru de-a pune coronă tuturor acestor persecuții, tărăscu în 7 Mai întregu comitetul partidei naționale române înaintea juraților maghiari, pentru ca să-și dea semn înaintea lor pentru opozițiunea făcută politice de maghiarisare din partea românismului.

Deorece fiind odată hotărât, că poporul român formeză numai o singură partidă politică, partida națională română, este evident, că procesul memorandului intentat comitetului acestei partide, în ultima analiză, este un act de violență îndreptat în contra poporului întregu român de trei milioane, din Ungaria și Ardeal. Și asta cu atât mai mult, fiind-că acest comitet de 25 membri, care a condus deputațiunea română la Viena, a făcut-o această la imputernicirea conferinței naționale din Sibiu dela 20 Ianuarie 1892, și chiar așa a redactat el și memorandumul, din imputernicirea acestei conferințe și în deplină înțelegere cu ea.

De-altcum aci nu este de loc vorba despre un proces juridic motivat prin legi pozitive. Nu, ci guvernul maghiar are intențiunea, ca în deplină înțelegere cu toate celelalte partide maghiare, să strivescă din lume cu puterea opunerea Românilor contra politice de maghiarisare și pretensiunile românismului în ce priveste restabilirea autonomiei Ardealului.

Lucru natural, că acesta e o curată utopiă. Fiă-care cunoscător a referințelor de acolo scie, că procesul acela va avea numai o consecință: se va nutri ura contra maghiarismului și existența întregului imperiu va fi serios amenințată. Deorece astăzi se scie, că Maghiarii, pentru politica lor de maghiarisare brutală și fără viitor, sunt poporul cel mai urgisit din totu orientul. În Ungaria sunt Românii, Serbii, Slovaci și Croații plini de o ură adâncă și devenită tradițională față de asupritorii lor maghiari.

În regatul României tot sunt inimicii Maghiarilor și juru împrejur, la poporele slave, ei nu se bucură de loc de alte simțăminte. Unde va duce lucrul acesta?

„Deutsche Zeitung”, unul dintre organele vieneze ale coalițiunii guvernamentale din Austria, se ocupă în mod tendentios cu procesul Memorandului, dicendă între alte:

„De sigur, că statul maghiar e destul de tare să înfrânze mișcarea națională a Românilor, cari amenință statul unitar maghiar. Totuși pericolele, ce pot isori din această mișcare, nu trebuie desconsiderate, căci aceste vor deveni de mare importanță, îndată ce vor concide cu încurcături internaționale.

Autoritatea guvernului în România nu e atât de consolidată, încât să potă privi cu încredere o mare mișcare națională în țară; opozițiunea își încordă toate puterile, pentru ca să aprindă șovinismul.

Trebuie să ne provocăm numai la rolul important, ce-lu joca România în tôte cestiunile din Orient, cu deosebire însă să avem în vedere certele vechi între interesele Austro-Ungariei și Rusiei în Peninsula-balcanică, pentru ca să ne convingem de însemnătatea ce o are și pentru politica noastră cestiunea română din Ungaria. Sperăm, că acesta va fi luată bine în seamă de cercurile normative din Ungaria.

„Kölnische Zeitung” scrie următoarele, sub titlul: „Unu uriașu procesu politicu”.

Pe când în camera magnaților se măsură în lupta pentru căsătoria civilă obligatorie donș păreri, începe în Clușiu unu procesu politicu foarte interesant și tare estinsu, în care de asemenea se ciocnesc două convingeri naționale principiaru diferite.

Două deci și cinci de membri ai comitetului dirigenți alu partidei naționale române sunt acușati, că au vătămătu o lege existentă prin redactarea și răspândirea memorandului apărut în cinci limbi, în care imperatul e rugat a asculta plângerile Românilor din Transilvania și Ungaria, cu unu cuvânt prin negarea uniunei Ardealului cu Ungaria, hotărâtă la 1848 și 1866. Comitetul însă prin acesta a dat numai expresiune convingerii politice a trei milioane de cetățeni ai statului, și adevă pe baza unui mandat, a căru în dreptățire morală nu se potă contesta. Redactarea și așternerea Memorandului, — a căru primire de cătră coronă a fost totu așa de zădărniciă din partea ministerului maghiar, ca și primirea deputațiunii în masă plecată la Viena pentru prezentare, — a fost unanim hotărâtă de conferința națională română, care a fost formată din câte doi reprezentanți trimiși de alegătorii români din cercurile electorale parlamentare locale de Români și care se convocă totu la doi sêu la trei ani.

Acum maghiarismul recunoșce pe înecutul marele pericul alu rezistenței cerbiceose a unui popor atât de numerosu, care este totu atât de pătrunsu de conștiința infocată națională, ca și rassa predominantă, și care are frați dincolo de frontieră, uniți într'unu statu național. Aceștia din urmă au dat de repetite-ori expresiune simpatilor lor și în forme, cari n'au corăspuns în totdeuna prescripțiilor internaționale. Bărbații marcanți politici din Bucuresci au datu și înțelegă lămurit, că nici vorbă nu potă fi despre o alăturare formală a regatului României la tripla alianță, până când Românii din Ungaria se simtă asupriți. Acesta va fi însă totu așa până atunci, până când parlamentul și guvernul din Ungaria lucră la crearea unui stat unitar național maghiar, pe când jumătatea locuitorilor ține strinsu la individualitatea lor națională și nu se lasă a fi contopiți, că voescu a-și desvolta liberu propria lor limbă și cultură.

Cererele drepte ale Românilor, Slavilor și Germanilor, i-se par șovinismului rasei predominante ca unu atacu asupra ideei de stat maghiar și sunt stigmatizate mereu ca trădare de patriă. Sub această presiune morală în timpul din urmă au armat o mulțime de condamnări în procese de presă prin jurații din Clușiu și s'a format o dispozițiune acută.

Procesul din Clușiu este privit ca îndreptat nu numai în contra acușatorilor, ci în contra întregului popor român, a căru formațiune națională voescu a o nimici prin pedepsirea, respective prin paralizarea conducătorilor săi.

După ce vorbește despre acușatii mai marcanți, încheiă astfel:

Celelalte naționalități, cu deosebire Serbii și Slovaci, privesc de alor procesul memorandului și conducători din ambele naționalități figură ca apărători.

Dela Procesul Memorandului.

Clușiu, 10 Mai n 1894.

(Coresp. part. a „Gaz. Trans.”)

Clușiu, acestu cuibă alu fără-delegilor, alu încălcărilor drepturilor noastre și alu nenumăratelor rele, ce bântuie nefericitul Ardeal, este astăzi teatrul unor scene de stradă, cari au devenit celebre prin proporțiunile mari, ce le-au luat mai ales de Lună începându.

Și nu-i mirare. Archi-șovinistii maghiari din Clușiu, aujind de ici, de colea, că în vestita lor capitală o să năvălescă „40.000 de Români”, s'au pus pe gânduri. Ce să facă dăr? Ca Valachii să nu „facă revoluția”, ca „cetele infuriate să nu stingă viața Maghiarilor”, s'au provăduț în număr suficient cu gendarmeria, cu escadron de „Miklos husari” și cu poliști călări și necălări, înarmați cu săbii și cu revolvere. Materialul de înarmare trebuind să fiă exploatat cât se potă mai bine, „cavalerii de stradă” din Clușiu și-au dat și ei „nobilul” lor concursu spre a asigura „ordinea”, provăduțându-se cu ciomege și cu „fokoș-uri”.

Dăr „karpátegyeletistii” ce au greșit? Văduțându-și ajutorul desconsiderat, au înaintat cerere la mai marii „făcătorilor de minuni”, să le dea și lor unu rol în marea operă de „a înfrâna pe Valachi”. Ascultată odată rugarea lor, să fi văduț isprăvi, ce făceau! Când acușatii și apărătorii intrau și eșiau din sala de pertractare, nobilii „karpátegyeletistii” îi incunjurau și-i petreceau dela cuartire până la Reduță și dela Reduță până la cuartire. Avant-garda lor o formau câte 6-8 poliști călări, cari mergeau înainte, ér pentru siguranța celorlă rămași mai în urmă, poliștii pedestri cu baioneta trasă pe pușcă, urmau în marșu forțat pe „Valachi”.

Și apoi să veđi „ordine!” Expresii de „abzug oláh” „le a haza arulokkat” sburau ca rachetele din gura înverinată a acestor „cavaleri” la adresa frunțașilor noștri, fără deosebire. Ca să nu lungim vorba, vom ilustra asertiunea noastră cu unu casu de violență ne mai pomenit: Marți, după sfirșitul pertractării, când acușatii cu apărătorii lor mergeau spre hotelu „Ungaria”, o ceat de derbedei i-au incunjurat, au făcutu cordonu și i-au oprit în drum. Câți-va scăpaseră înainte printre șirurile „omenilor ordinei”, părintele Lucaciu, însă, neputându pătrunde printre ei, a fost insultat, huiduit și chiar isbit de unu dintre ei.

Nu mai puțin rău a pățit-o avocatul Patia, casu, despre care se vorbește în raportul meu de adi. Totu așa părintele Cristea și părintele Duma.

Ei bine, când Românul inteligent, când țeranul, când individul pacinic este tractat în modu atât de neomenos și de bestial aci în Clușiu, atunci ce au să mai dăcă marii civilizatori ai Orientului? Să ne spună ori cine, unde în lumea acesta mai este o țară, afară de țera noastră, în care să nu-ți fi iertat să te alături la durerea și suferința fratelui tău, conaționalului tău, care luptă pentru drepturile tale în modu legal?

Unde s'a mai pomenit în lumea acesta să fi insultat, huiduit și împiedat în libertatea ta personală, când vrei să areți, că tu una ești cu cei ce luptă pentru tine, că suferi și tu, când suferă el, că te bucuri, când se bucură el, că te dore când îl veđi nedreptățit și persecut, căci dora și-e frate, e sânge din sângele tău.

Nu, nicăiri în Europa acesta nu se pomenesc, decât numai la noi!

Între mijlocele de violență, de ilegalitate și de cea mai nerușinată bruscare a dreptului și libertății individuale, putem înșira și dispozițiunile și măsurile nedrepte, ce s'au luat în Clușiu, la ordinul chiar alu guvernului, față de corespondența cu străinătatea: Ungurii sciu foarte bine, că în marea procesu alu Memorandului, cauza lor e deja pierdută și blamată față cu străinătatea. Pentru-ca să-și acopere ei slă-

biciunile, violentările și nedreptățile, ce le facu Românilor, au opritu la oficiile telegrafice tôte acele depeși privitoare la decursul procesului, cari s'au trimis nu numai diarelor din străinătate, ci și diarelor române din patriă. Ei au voit prin această măsură de violență să acopere cu vëlul necunoscinței totu ce se petrece aici. Să le fiă de bine!

Dăr dacă ei ne-au oprit să comunicăm din Clușiu cu lumea din afară, nu ne voru pută opri să ducem veste fratilor noștri despre ceea ce s'au petrecut aici atunci, când vom merge cu fruntea înălțată la casele noastre, la familiile noastre, în mijlocul poporului. Dacă ni-au luat dreptul, nu ne voru pută lua graiul, și graiul nostru va fi cu atât mai puternic, cu câtu mai mare e nedreptatea, ilegalitatea și violența, ce ni-o facu. Ș'apoi să nu gândescă ei, că străinătatea nu-și va lua informațiune exactă despre decursul pertractării procesului și despre scenele vandalice, ce s'au petrecut diarele acestea aici. Și le va lua, și efectul lor, puterea lor de convingere va fi cu atâtu mai mare, cu câtu mai volnic ne-au tăiatu firul de comunicați cu lumea din afară.

Multe aru mai fi de dîsu, dăr tôte totu nu s'ar pută scrie, căci numărul lor este cu multu mai mare, decât ca pena să aibă răbdarea de a-le înșira pre tôte.

Coresp.

Dela Curtea cu jurați.

(Telegr. part. ale „Gaz. Trans.”)

CLUȘIU, 11 Mai. Fiind-că tribunalul a respinsu er cererea acușatorilor și apărătorilor, de-a se ceti actul de acușatiune în limba română, apărătorii au renunțat la apărare și au părăsit sala. Președintele declară, că acușatii potă fi și fără apărători.

CLUȘIU, 11 Mai. Ședința s'a deschis la orele 8 și 25 minute. Președintele anunță aplicarea unui alu doilea talmaciu.

Acușatul Munteanu anunță depărtarea apărătorului său, a d-lui Simeon Damianu, din motive familiale.

Dr. Rațiu cere a se da satisfacți apărătorilor, a căroru ținut a aprăba intru tôte, cerendă ca să se reintorcă; la casu contrariu cere să se amâne pertractarea până își voru afla alți apărători.

Tribunalul respinge cererea lui Rațiu. Pertractarea se continuă fără apărători. Nimenea nu scie, ce se va întâmpla.

CLUȘIU, 11 Mai. Trei telegrame privitoare la pertractare, ce s'au trimis de aici, er, „Gazetei Transilvaniei”, au fostu suprimate tôte trei din partea oficiului telegrafic din locu.

Din Bucovina.

Diarul „Românul” din Bucuresci primește din Bucovina, dela corespondentul său, G. Sionu, următoarele:

Astăzi părăsescu Bucovina sub impresia cea mai desgustată de ingerințele nedemne făptuite de guvern. Când voiu ave unu momentu de linisce Vă voiu trimite corespondențe.

S'au adunat la Cernăuți vre-o 600—800 de omeni. Adunarea oficială a Societății „Concordia” s'a oprit. Lumea s'a adunat atunci la unu restaurantu, unde marele patriot bucovinean Zotta, țeran din munți, preot, student și au ținut discursuri pentru frații transilvăneni. Entusiasmulu inflăcărât.

Sentimentul național alu Românilor bucovineni s'a reaprinsu. Țerani, boeri,

